

kukunu gözetmek ve mümkün olduğu kadar nefse tercih etmektir (*a.g.e.*, a.y.). Ârîfi bir temsille anlatan Serî ârifin her yeri ışıklandıran güneş, herkesin yükünü çeken yeryüzü, hayatın kaynağı olan su ve her tarafı aydınlatan meşale gibi olduğunu söyler. Ona göre Kur'an ve hadislerin zâhîrî mânalarıyla çelişen bâtinî bilgi geçersizdir (Ebû Nuaym, X, 121). Bâtinî mârifete ulaşmak için çokça amelde bulunarak nefsin hesaba çekilip eğitilmesi gerekir. Serî'nin bu tavrında tasavvufta nefis muhasebesini esas alan Hâris el-Muhâsibî'nin etkisi vardır.

Serî es-Sakatî kerametlere güvenilmemesi ve fazla önem verilmemesi gerektiğini, sûfinin kerametlere sahip olmasının ilâhî mahremiyet perdelerini yırtmasına sebep olacağını söylemiş (Kuşeyrî, s. 65), bir bahçeye girildiğinde ağaçlara konan kuşların, "Selâmünaleyküm ey Allah'ın velisi" şeklinde dile gelmesi velide gönül rahatlığına sebep oluyorsa bunun keramete esir olmak anlamına geleceğini ifade etmiş (Ebû Nuaym, X, 118), istidrâcî da "nefsin kusurlarını görmedeki körlük" şeklinde tarif etmiştir (Sülemî, s. 54).

Onun tasavvufî tecrübesinde Allah muhabbeti önemli bir yer tutar. Serî, "Muhabbet ehlinin yüzüne kılıç vurulsa bundan haberi olmaz"; "Allahım! Bana ne ile azap edersen et, yeter ki aramıza perde koymak suretiyle azap etme" sözleriyle aşk derecesindeki muhabbeti fenâ ve ittihâd haliyle irtibatlandırmıştır (*a.g.e.*, s. 51; Ebû Nuaym, X, 120). Tasavvufu güzel ahlâka ulaşma şeklinde algılayan Serî'ye göre farzları yerine getirmek, haramlardan kaçınmak, gaflette olmamak, çokça sadaka vermek, tövbekâr ve şefkatli olmak erdemli kişilerin ahlâkıdır (Ebû Nuaym, X, 123). Güzel ahlâk insanları incitmek, kin beslemeden ve öç almayı düşünmeden halktan gelen eziyetlere katlanmaktır (Sülemî, s. 53). Bu ahlâk anlayışı onun melâmetî tavrının bir sonucudur. Serî es-Sakatî, "seyyidü't-tâife" diye anılan Bağdat tasavvuf ekolünün kurucusu Cüneyd-i Bağdâdî'yi yetiştirerek kendinden sonraki sülûfler üzerinde etkili olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 322; Sülemî, *Tabakât*, s. 48-55; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 48, 116-127; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 211; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 64, 65, 761; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb*, s. 137, 558; Herevî, *Tabakât*, s. 96-97; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şâfve*, II, 371; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-evliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 354-366; İbn Hallikân,

Vefeyât, II, 357-359; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisâ-nü'l-Mizân*, Beyrut 1390/1971, III, 13; Lâmiî, *Ne-fehât Tercümesi*, s. 106; Şa'rânî, *eṭ-Ṭabakât*, I, 74; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 231-233; M. Celâl Şeref, *Dirâsât fi't-taşavvufi'l-İslâmî*, Beyrut 1404/1984, s. 179; Abdülhüseyn Zerrînkûb, *Cüstücdü der Taşavvufi'îrân*, Tahran 1369 hş., s. 114-117; Azîz Seyyid Câsim, *Mutaşavvifetü Bağdâd*, Bağdad 1997, s. 119-130; Tahsin Yazıcı, "Serî-üs-Sakatî", *İA*, X, 520; B. Reinert, "Sarî al-Sakatî", *EI*² (İng.), IX, 56-59.

☞ SÜLEYMAN ULUDAĞ

SERİKA

(bk. İNTİHAL).

SERİYYE

(السرية)

Hz. Peygamber'in bizzat katılmayıp görevlendirdiği kumandanlarla sevk ve idare ettiği sefer.

Sözlükte "gece yolculuğu yapmak veya yaptırmak, geceleyin yola çıkmak" anlamındaki *serâ* kökünden türeyen *seriyye* "askerî birlik, silâhlı tim, ordunun bir bölümü" mânalarına gelir. Bu askerî birliklere görevlerinin gereği olarak çok defa geceleyin yol almaları, gizli hareket etmeleri ve baskın şeklinde harekât planı yürütmeleri dolayısıyla seriyye adı verilmiştir. Kelime terim olarak Resûl-i Ekrem'in hedef ve planlarını kendisinin belirlediği, ancak bizzat kumanda etmeyip sahâbeden birinin kumandasında gönderdiği askerî birlik ve harekâtlar için kullanılmıştır. Bu yönüyle Resûlullah'ın kumanda ettiği askerî seferleri ifade eden gazveden ayrılır. Harekât planları, asker sayısı ve operasyon biçimleri açısından gazve ile seriyye arasında fark varsa da bu iki terimin ayrılmasında en önemli belirleyici unsur Hz. Peygamber'in bizzat kumanda edip etmemesidir. Bununla birlikte Bi'rîmaûne, Zâtüsselâsil ve Müte gibi bazı seriyyelere kelimenin sözlük anlamından hareketle gazve adının verildiğini görmek mümkündür. Ayrıca bu durumun askerî harekâtın büyüklüğü ve özellikleriyle de ilgili olduğu söylenebilir. Öte yandan gazve ile aynı kökten türeyen ve "savaş, savaş yeri, savaş anı" anlamlarını taşıyan "megzâ'nın çoğulu "megzâi" de Resûl-i Ekrem'in gazve ve seriyyelerinin tamamını içeren bir terim olarak kullanılması, bu konuda yazılan eserlere "kitâbü'l-megzâi" denilmiştir; bunların en meşhuru Vâkıdî'nin kitabıdır. Kaynaklarda seriyye karşılığında bazan "ba's" (göndermek, sevk etmek) teriminin, ayrıca "vak'a,

yevm" gibi kelimelerin hem gazve hem seriyye için kullanıldığı görülür.

Hz. Peygamber'in hicretten kısa bir süre sonra başlattığı fiilî mücadele döneminin en önemli faaliyetlerinden olan seriyyeler gerek strateji ve savaş taktikleri gerekse dinî ve siyasî sonuçları bakımından büyük önem taşır. Ayrıca kalıcı ve düzenli askerî gücün oluşumunda planlı tatbikat rolü oynamış, askerî ve idarî açıdan uygulamalı eğitim imkânı sağlamıştır. Seriyyelerin amacı gazvelerle bütünlük içinde, İslâmiyet'in yayılmasına engel oluşturan unsurları bertaraf etmek, müslümanları madî ve mânevî baskılardan kurtararak dinlerini özgürce yaşayabilecekleri bir ortam sağlamaktır. Bunun yanında seriyyelerin her biri özel stratejik amaçları olan askerî operasyonlardır ve bu açıdan bakıldığında sebep ve sonuçları itibarıyla dört ana grupta toplanmaları mümkündür. Birincisi Suriye ticaret yolunu kontrol altına almaya yönelik, Kureyş kervanlarını takip eden seriyyelerdir. Hicretin ilk iki yılında yoğun biçimde sevk edilen bu seriyyelerle ekonomik ve siyasal ambargo stratejisi uygulanarak Kureyş'in ticareti engellenmeye, böylece bir taraftan onları iktisadî zayıflığa düşürürken bir taraftan da bölgede etkinliğin arttırılmasına ve üstünlüğün ele geçirilmesine çalışılmıştır. Hicretin birinci yılında gönderilen Hamza b. Abdülmuttalib kumandasındaki İsa Seriyyesi, Ubeyde b. Hâris kumandasındaki Râbiğ Seriyyesi ve Sa'd b. Ebû Vakkâs kumandasındaki Harâr Seriyyesi bunların başlıcalarıdır.

İkincisi Medine'nin iç ve dış güvenliğini sağlamaya yönelik seriyyelerdir. Mekke müşriklerinden ve Medine civarındaki düşman kabilelerden gelen saldırıları karşılamak, yerinde bastırmak ya da gerçekleştiren saldırılara cevap vermek amacıyla taşıyan bu seriyyelerin sayısı çoktur ve bunlarda önemli sonuçlar elde edilmiştir. Ebû Seleme el-Mahzûmî'nin Katan, Muhammed b. Mesleme'nin Kuratâ, Ukkâşe b. Mihsan'ın Gamre, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Zülkassa, Zeyd b. Hârise'nin Cemûm ve Alkame b. Mücezziz'in İslâm tarihinde ilk deniz seferi mahiyetindeki Habeş seriyyeleri bu türdendir. Üçüncüsü yine güvenlikle ilgili, istihbarat toplamak ve keşif yapmak için gönderilen seriyyelerdir. Hz. Peygamber'in askerî başarısında büyük payı olan bu tür seriyyelerin ilki ve en meşhuru, hicretin on yedinci ayına rastlayan recebin başında (Ocak 624) Abdullah b. Cahş'ın kumanda ettiği Nahle Seriyyesi'dir. Ab-

dullah b. Revâha ve Abbâd b. Bişr'in Hayber seriyeleri de bu gruptandır. Dördüncüsü özel görevlerle yollanan seriyelerdir. Bunlardan Âsım b. Sâbit'in Recî', Münzir b. Amr'ın Bi'rîmaûne ve Abdurrahman b. Avf'ın Dûmetülcendel seriyeleri İslâm'a davet için gönderilmiştir. Özel görevli seriyelerin bir başka türü de dine ve kutsal değerlere hakaret edenlerin bertaraf edilmesi amacıyla Umeyr b. Adî'nin Asmâ bint Mervân, Sâlim b. Umeyr'in Ebû Afek, Muhammed b. Mesleme'nin Kâ'b b. Eşref ve Abdullah b. Üneys'in Hâlid b. Süfyân'ı (veya Süfyân b. Hâlid) cezalandırması örneklerinde olduğu gibi İslâm düşmanlarının üzerine sevk edilenlerdir. Hâlid b. Velîd Uz-zâ, Sa'd b. Zeyd el-Eşheli Menât ve Ebû Süfyân ile Mugîre b. Şu'be de Lât putlarını yıkmakla görevlendirilmiştir.

Seriyelerin sayısı ve adlandırılması konusunda kaynaklarda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Bu husustaki en ayrıntılı açıklamalar Vâkıdî'nin *el-Megâzî'si* ve İbn Sa'd'ın *eş-Tabakât'*inde yer almaktadır. Her iki müellif de seriyelerin sayısını kırk yedi olarak zikretmekle birlikte Vâkıdî elli beş, İbn Sa'd elli yedi seriyeye hakkında bilgi vermiştir (*el-Megâzî*, I, 4-7; *eş-Tabakât*, II, 5-6). Şemseddin eş-Şâmî'ye göre ise seriyelerin sayısı yetmiştir (*Sübülü'l-hüdâ*, VI, 3). Seriyeler genellikle gönderildikleri yerin ya da kumandanın ismiyle anılmıştır. Ancak aynı istikamete birden fazla seriyeye yollandığı veya aynı kumandanı birden fazla görev verildiği için isim karışıklıkları olmuş, bu sebeple bazı kaynak ve araştırmalarda yer ve kumandan isimlerini birlikte kaydetmek suretiyle adlandırma yoluna gidilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, I, 773; *Lisânü'l-'Arab*, "sry", "ğzv" md.leri; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 5-8 vd.; İbn Hişâm, *es-Sire*², II, 176, 179, 200-211; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 5-6, 7 vd.; Belâzürî, *Ensâb*, I, 344, 477; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 385; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 248-252; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, VI, 3 vd.; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, I, 306; Hamîdüllah, *İslâm Peygamberi*, I, 238; a.mlf., *el-Veşâ'ıku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 67-68; M. Muhsin el-Fakih, *el-Mevsû'atü'l-küberrâ fi ğazavâtü'n-nebiyyi'l-a'zam*, Beyrut 1417/1996, I-V, tür.yer.; Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001, s. 15 vd.; Elşad Mahmudov, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 14-16, 485-497, ayrıca bk. tür.yer.; Ahmed Emin eş-Şin-kîti, *el-Bu'ûş ve'l-ğazavât mürettebe bi-hasebî's-senevât*, Kahire 1427/2006, tür.yer.; Mustafa Fayda, "Batn-ı Nahle Seriyesi", *DîA*, V, 202-203; Hüseyin Algül, "Gazve", a.e., XIII, 488.

SERDAR ÖZDEMİR

SERJEANT, Robert Bertram (1915-1993)

İngiliz şarkiyatçısı.

İskoçya'nın Edinburgh şehrinde doğdu ve öğrenimini burada tamamladıktan sonra Cambridge Üniversitesi Trinity College'da C. A. Storey'in danışmanlığında İslâm dokümanlığı konusunda doktora yaptı (1939). Aynı yıl o dönemde İngiliz kolonisi olan Yemen'in Aden şehrine giderek Arap lehçeleri üzerinde çalışmaya başladı. 1940'ta ilk defa Aden Himaye Yönetimi'ne bağlı hükümet muhafızları biriminde resmî bir işe girdi. 1942-1945 yılları arasında BBC Arapça Servisi'nde görev aldı. II. Dünya Savaşı'nın ardından Londra Üniversitesi'ne bağlı School of Oriental and African Studies'te (SOAS) Arapça okutmanlığına tayin edildi. 1947'de araştırmacı statüsüyle Hadramut'a gitti. Ertesi yıl School of Oriental and African Studies'te öğretim üyesi, 1955'te de profesör unvanıyla Modern Arapça Kürsüsü'nün başkanı oldu. 1964'te Cambridge Üniversitesi'ne geçti ve bu dönemde öğretim üyeliğinin yanında Doğu Araştırmaları Enstitüsü'ne bağlı Ortadoğu Merkezi'nin, daha sonra da Pembroke College'in müdürlüğünü üstlendi. 1969'da A. J. Arberry'nin ölümünün ardından Sir Thomas Adams Arapça Kürsüsü'nün başkanlığına getirildi. 1974'te Robin Bidwell ile birlikte *Arabian Studies* dergisini çıkarmaya başladı. 1976'da Kahire'deki Mecmau'l-lugati'l-Arabîyye'ye üye kabul edilen, çeşitli şeref doktorası ve pâyeleri sahibi olan Serjeant, Aralık 1981'de emekliye ayrılıp anayurdu İskoçya'nın St. Andrews yakınlarındaki Denhead şehrine yerleşti; 29 Nisan 1993'te burada vefat etti. Editörler kurulunda yer aldığı *New Arabian Studies*'in çıkışını göremedi; derginin ilk sayısı 1994'te neşredildi. Serjeant'ın kitap ve makalelerinin çoğu Güney Arabistan üzerine yaptığı incelemelerden oluşmaktadır. Başlıca makaleleri bir araya getirilerek kitap halinde tekrar yayımlanmıştır. Bazı önemli çalışmaların da editörlüğünü veya ortak editörlüğünü yapmıştır.

Eserleri. 1. *A Handlist of the Arabic, Persian and Hindustani MSS. of New College, Edinburgh* (London 1942). Edinburgh New College'da bulunan Arapça, Farsça ve Hindustânî el yazmalarının katalogudur. 2. *The Arabs* (Harmondsworth 1947). 3. *Prose and Poetry from Hadramawt* (London 1951). Hadramut nesir ve nazımından derlediği parçalar üzerindeki çalış-

malardır. 4. *The Saiyids of Hadramawt* (London 1957). 5 Temmuz 1956'da verdiği bir konferansın dipnotları eklenmiş tam metnidir. 5. *The Portuguese of the South Arabian Coast. Hadrami Chronicles* (Oxford 1963). Portekizliler'in Güney Arabistan sahillerini terketmesiyle ilgili XV ve XVI. yüzyıldan kalma Hadramî metinlerinden oluşmaktadır. 6. *Islamic Textiles* (Beyrut 1972). Daha önce "Material for a History of Islamic Textiles up to the Mongol Conquest" adıyla dört makale halinde yayımlanmıştır (*AI*, sy. 9-16, [Michigan 1942-1951]). 7. *South Arabian Hunt* (London 1976). Güney Arabistan'da İslâm öncesi dönemlerden günümüze kadar devam eden geleneksel dağ keşisi avı üzerine bir incelemedir. 8. *The Islamic City* (Paris 1980). Serjeant'ın editörlüğünü yaptığı eser 19-23 Temmuz 1976'da Cambridge Üniversitesi Ortadoğu Merkezi'nin düzenlediği sempozyumda sunulan tebliğlerden oluşmuş ve UNESCO tarafından yayımlanmıştır. Eserde onun da "Social Stratification in Arabia" isimli bir makalesi bulunmaktadır (s. 126-147). Kitap *İslâm Şehri* ismiyle Türkçeye çevrilmiştir (trc. Elif Topçugil, İstanbul 1992, 1997). 9. *Studies in Arabian History and Civilisation* (London 1981). Daha önce yayımlanmış on üç makalesinin toplu halde yapılan tıpkı basımıdır. 10. *San'a': An Arabian Islamic City* (London 1983). Ronald Lewcock ile birlikte derlenmiş ve büyük kısmı Serjeant tarafından yazılmış olan eser San'a şehrinin sosyal, ekonomik, tarihî, mimari ve kültürel bakımdan incelendiği kapsamlı bir çalışmadır. 11. *A Miscellany of the Middle Eastern Articles* (Harlow 1988). 1970-1982 yılları arasında Londra Üniversitesi'nde Arapça profesörlüğü yapmış olan Thomas Muir Johnstone'un (ö. 1983) anısına R. B. Serjeant, A. K. Irvine ve G. Rex Smith tarafından hazırlanan hâtıra kitabıdır. 12. *Religion, Learning and Science in the 'Abbasid Period* (Cambridge-New York 1990). The Cambridge History of Arabic Literature serisinde yayımlanan eser editörlüğünü R. B. Serjeant, M. J. L. Young ve J. D. Latham'ın gerçekleştirdiği bir ortak yayındır. 13. *Customary and Sharia'ah Law in Arabian Society* (London 1991). 1951-1989 yılları arasında yayımlanmış olan makalelerinden on sekiz tanesinin toplu halde yapılmış tıpkı basımıdır. 14. *Farmers and Fisherman in Arabia: Studies in Customary Law and Practice* (Aldershot-Brookfield 1995). G. Rex Smith tarafından derlenmiştir. 15.